

*Осова О. О.,**доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології**Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність формування іншомовної компетентності академічного письма студентів – майбутніх фахівців у галузі іноземної мови, що забезпечить активну їх участь в іншомовному академічному та науковому дискурсах. Авторка виокремлює низку чинників, що зумовлюють актуальність досліджуваної проблеми.

На основі аналізу літератури з теми дослідження визначено низку особливостей, притаманних саме письмовому науковому спілкуванню (виражена уніфікація лексичних одиниць, стандартизація орфографії, граматики та пунктуації, дотримання правил структурування, наявність маркерів, засобів вираження модальності, чіткого аргументування, орієнтація на реципієнта тексту, врахування соціальних ролей автора та читача, характерна інтертекстуальність, дотримання загальноприйнятих норм і правил оформлення цитувань, списку використаних джерел тощо). З огляду на специфічні особливості письмового наукового спілкування, виявлено сутнісні характеристики академічного письма як процесу творчої, продуктивної мовленнєвої діяльності, результатом якої є створення наукового тексту.

У процесі аналізу вітчизняних та закордонних праць у галузі лінгводидактики та методики викладання іноземних виокремлено та схарактеризовано основні підходи до навчання академічного письма (процесуальний та продуктивний). Розкрито дидактичні можливості цифрового освітнього середовища для формування іншомовної компетентності академічного письма студентів. З огляду на механізм наукової діяльності і стадій роботи з науковим текстом, визначено групи загальних та специфічних умінь студентів зі створення власних наукових наративів, теоретично обґрунтовано та розроблено комплекс вправ із використанням цифрових сервісів, спрямований на усвідомлення особливостей академічного письма та наукового стилю викладення матеріалу, формування загальних і специфічних умінь написання наукових есе в умовах інформаційного середовища (пошуку інформаційних джерел із теми дослідження, критичного їх аналізу та відбору; умінь наповнення структурних частин есе, чіткого формулювання власної думки, наведення вірогідної аргументації та контраргументації, написання логічних висновків; умінь адекватного оцінювання та аналізу наукового тексту).

Проведене дослідження не вичерпує розв'язання усього спектра проблем, пов'язаного з формуванням іншомовної компетентності академічного письма в умовах цифрового освітнього середовища. Перспективами подальшої роботи визначено розробку навчально-методичного забезпечення з іншомовного академічного письма в закладах вищої освіти.

Ключові слова: іншомовна компетентність, академічне письмо, цифрове освітнє середовище, студент, комплекс вправ.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань, які потребують вирішення сучасною вищою школою, є підготовка фахівців у галузі іншомовної освіти, здатних до підготовки та реалізації науково-дослідних проєктів та здійснення наукової комунікації на міжнародному рівні, що своєю чергою вимагає розв'язання проблеми формування іншомовної компетентності академічного письма студентів, зокрема в умовах цифрового освітнього середовища. Актуальність зазначеної проблеми зумовлюється низкою чинників.

По-перше, шлях до міжкультурної інтеграції, вибраний Україною, спричиняє необхідність здійснення інноваційних змін у всіх галузях суспільного життя, особливої уваги до підготовки компетентного фахівця, здатного долати кризові ситуації та гідно представляти Україну на світовій арені. Це передбачає наявність в особистості високого рівня сформованості іншомовної компетентності та здатності до міжкультурної комунікації.

По-друге, інтернаціоналізація вищих навчальних закладів України, визначена низкою нормативних документів (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» (2015 р.) тощо), передбачає реалізацію академічної мобільності викладачів та студентів і висвітлення результатів власної науково-дослідної діяльності не тільки у вітчизняних, але й закордонних виданнях, що індексуються в Scopus й Web of Science. Подолання цієї тенденції вимагає акцентування уваги на формуванні в майбутніх фахівців іншомовної культури академічного письма та опануванні іншомовного наукового дискурсу.

По-третє, звернення до проблеми формування іншомовної компетентності академічного письма студентів в умовах цифрового освітнього середовища є актуальним у зв'язку з поширенням дистанційного навчання.

Проведене пілотажне дослідження щодо найпоширеніших ситуацій академічного дискурсу серед викладачів і студентів закладів вищої освіти України дало змогу виявити, що такими ситуаціями є лекції, майстер-класи (44%), конференції, вебінари, семінари (46%), інші заходи (10%). Серед основних труднощів під час іншомовної комунікації респонденти вказали незначну сформованість мовленнєвих навичок із точки зору стилю та лексики (31%), чіткого структурування та оформлення

наукового тексту (25%), умінь коректно оформлювати список використаних джерел (39%). Отже, зусилля педагогів мають бути спрямовані на підвищення рівня культури писемного наукового мовлення та формування іншомовної компетентності академічного письма студентів у сучасних умовах цифрового освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення основних положень наукових праць дає змогу визначити такі напрями наукових досліджень, пов'язані з розв'язанням означеної проблеми: теоретико-методичні засади формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі (І. Андрійко, Е. Васильєва, О. Тарнопольський, С. Кожушко та ін.); лінгвістичні основи наукового дискурсу (С. Сухорольська, О. Федоренко, Т. Яхонтова та ін.); лінгводидактичний аспект академічного письма (І. Панченко, І. Малиновська, Г. Комова, В. Рубцова, В. Саліонович); практичне використання засобів ІКТ в освітньому процесі (В. Биков, В. Беспалько, М. Жалдак, О. Спірін та ін.).

Водночас аналіз науково-педагогічних джерел із теми дослідження дає змогу стверджувати, що в сучасному науковому дискурсі відсутні праці, в яких ґрунтовно висвітлювалася проблема формування іншомовної компетентності академічного письма студентів в умовах цифрового освітнього середовища. Таку ситуацію в аспекті наукового осмислення іншомовної освіти вважаємо незадовільною з огляду на суспільну вимогу щодо підготовки фахівців нового покоління, здатних до іншомовної комунікації та міжкультурної взаємодії в умовах діджиталізації суспільства.

Мета статті полягає в тому, щоб обґрунтувати необхідність і розглянути можливості формування іншомовної компетентності академічного письма студентів в умовах цифрового освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивний розвиток інтеграційних зв'язків вітчизняної та закордонної науки, розширення спектра наукової спеціалізації вимагає здійснення систематичного аналізу специфіки наукового мислення та засобів його відтворення на письмі.

Аналіз літератури з теми дослідження дає змогу стверджувати, що нині в методичці викладання іноземної мови не існує вичерпної дефініції поняття письма. Розглядаючи різні грані цього поняття, науковці сходяться на думці, що це складний вид когнітивної діяльності, основна мета якого полягає в передачі адекватної інформації відповідно до жанрових і стилістичних особливостей іншомовних письмових текстів і соціокультурних особливостей іншомовного соціуму [3; 6; 8].

Надаючи детальну характеристику текстам усіх жанрів академічного письма, вітчизняні та зарубіжні науковці (Е. Васильєва, А. Johns) визначають низку особливостей, притаманних саме письмовому науковому спілкуванню. До них зараховують більш виражену, порівняно з художніми текстами, уніфікацію лексичних одиниць, стандартизацію орфографії, граматики та пунктуації, дотримання правил структурування та оформлення конкретного жанру писемного мовлення, що передбачає наявність вступу, постановку проблеми тощо, чітке формулювання ідеї, наявність маркерів, що визначають логічність та зв'язність тексту, засобів вираження модальності, чіткого аргументування, орієнтацію на реципієнта тексту, врахування соціальних ролей автора та читача, характерну інтертекстуальність, дотримання загальноприйнятих норм і правил оформлення цитувань, списку використаних джерел тощо [3; 7].

Характерно, що академічне письмо передбачає сформованість у студентів навичок іншомовного комунікативного мовлення, а також критичного мислення, риторики та логіки. Як справедливо зазначає І. Андрійко, «академічне письмо вже є свідомим довільним актом творчості та самовираження того, хто пише», тому на його основі розвиваються всі складові компоненти іншомовної комунікативної компетентності в письмі майбутніх фахівців [1, с. 26].

Зважаючи на специфічні особливості письмового наукового спілкування, академічне письмо визначаємо як процес творчої, продуктивної мовленнєвої діяльності, результатом якої є створення наукового тексту.

Наукова рефлексія теорії та практики навчання письма уможливила виокремлення двох основних підходів до навчання письмового мовлення. Один із них має процесуальне підґрунтя і зосереджується саме на проблемі навчання процесу письма, його різних стадіях («pre-writing phases», «editing», «re-drafting», «producing a finished version»). В основу іншого покладено продуктивний підхід, який концентрується на результаті креативного письма [6; 9]. Більш широкі можливості для розкриття суб'єктами письма власної індивідуальності та творчості в науковому тексті надає саме процесуальний підхід, оскільки уможливорює вільне оформлення наукового мислення в письмовій формі, сприяє подоланню психологічних бар'єрів студентів зробити помилку.

Безперечний інтерес у контексті нашого дослідження становить саме процесуальний підхід, який особливо ефективний під час написання академічного есе, статей, наукових розвідок, наративних творів, рефератів тощо.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що в умовах модернізації освіти більш широкі можливості для формування іншомовної компетентності академічного письма студентів надає гнучке цифрове освітнє середовище, яке значно розширює дидактичний потенціал засобів навчання іноземної мови, дозволяє використовувати нові форми комунікації, не обмежуючись у просторі та часі.

У сучасній науковій літературі спостерігається багатовекторність щодо визначення поняття «цифрове освітнє середовище». Як «штучно і цілеспрямовано побудований простір» зі створеними усіма необхідними умовами для досягнення мети навчання розглядає досліджуване поняття В. Биков [2, с. 47]. У більш вузькому значенні трактує його Ю. Жук, зосереджуючи увагу на інформаційній взаємодії між суб'єктами навчання і засобами ІКТ [4]. У нормативно-правовому просторі цифрове освітнє середовище визначається як таке, що «забезпечить необхідні умови, засоби та технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу» [5].

Інтегруючи результати зазначених вище авторів щодо надання сутнісної характеристики сучасного цифрового середовища, в контексті нашого дослідження розглядаємо його як цілісне сполучення інформаційно-комунікаційних засобів, сервісів, ресурсів і мереж, що забезпечують ефективну навчальну взаємодію іноземною мовою учасників освітнього процесу з метою формування іншомовної комунікативної компетентності академічного письма.

Виходячи з механізму наукової діяльності та стадій роботи з науковим текстом, вважаємо за доцільне визначити групи вмінь студентів зі створення власних наукових наративів. До першої групи вмінь належать уміння, що дають змогу

визначати стильові і жанрові особливості наукового тексту, а також усвідомлювати механізм створення наукового есе, уміння синтезування власного тексту, уміння критично оцінювати власний текст із позиції читача.

Другу групу вмінь утворюють специфічні вмінь, необхідні для створення академічних текстів: уміння структурувати науковий текст відповідно до організації його змісту в межах речень та абзаців; мовленнєві вмінь відповідно до наукового стилю письма; уміння критично оцінювати та обирати вірогідну інформацію в інформаційному середовищі; уміння працювати з аутентичними джерелами, обґрунтовувати власну думку та робити логічні висновки.

У контексті нашого дослідження зупинимося детальніше саме на формуванні другої групи вмінь, оскільки від їх наявності залежить рівень сформованості іншомовної компетентності академічного письма студентів.

З метою формування зазначеної компетентності в умовах цифрового середовища пропонуємо комплекс вправ, який складається з п'яти груп: 1) особливості академічного письма; 2) структурування наукового тексту; 3) робота з інформаційними джерелами; 4) формулювання власної думки, наведення аргументів та контраргументів; 5) критичний аналіз наукового тексту.

Перша група завдань спрямована на усвідомлення особливостей академічного письма та наукового стилю викладення матеріалу порівняно з художнім текстом та творчим письмом. Використовується мультимедійний ресурс Padlet (padlet.com), на віртуальній дошці розміщуються три тексти на тему «Wissenschaft», представлені в різноманітних стилях. Завдання студентів полягає в тому, щоб визначити із трьох поданих текстів саме той, який написаний у науковому стилі, проаналізувати відмінності у структурі, лексичному наповненні, синтаксичних особливостях тощо. Результати по кожному із текстів можна представити за допомогою хмаринки тегів (Wordart.com, Wordclouds.com тощо). Інфографіка дає змогу візуалізувати відмінності різних жанрів і стилів та глибше осмислити матеріал.

Метою кожної наступної групи завдань є формування як загальних, так і специфічних вмінь написання наукових есе в умовах інформаційного середовища. Зупинимося детальніше на прикладі групи завдань «Структурування наукового тексту» в умовах інформаційного середовища. За допомогою вправи, створеної в мультимедійному додатку LingoFox, студентам пропонуються структурні частини есе (Beitritt, ihre eigene Meinung und Argumente für diese Meinung, Gegenargumente, die Erklärung, warum es unmöglich ist, der gegenteiligen Meinung nicht zustimmen können, Schluss), які необхідно розмістити в логічному порядку. Метою наступної вправи, в основу якої покладено методику тематичного речення, є формування вмінь студентів коректно здійснювати письмове оформлення перебігу думок у процесі конструювання окремої структурної частини есе. Сутність зазначеної методики полягає в тому, що студентам пропонується набір тематичних речень із дискурсивного есе, які за допомогою хмарного сервісу GoogleApps (вправа «Einfache Reihenfolge») необхідно розмістити в логічній послідовності. Наступним кроком є виконання вправи «Gruppenzuordnung», під час якої за допомогою цього ж сервісу студенти отримують лексичні одиниці та кліше, що мають певне семантичне забарвлення і відповідають конкретному структурному елементу есе. Завдання студентів полягає в тому, щоб розподілити по групах відповідні лексичні одиниці.

Далі студенти працюють над створенням власного письмового тексту та розміщують його під заголовками на віртуальних дошках, використовуючи мультимедійні ресурси Linoit (linoit.com) або Padlet (padlet.com) залежно від структури есе, тобто створюють план, включаючи вступ і висновок.

Кожна наступна група завдань із формування іншомовної компетентності академічного письма спрямована на формування вмінь пошуку інформаційних джерел із теми дослідження, критичного їх аналізу та відбору, вмінь наповнення структурних частин есе, чіткого формулювання власної думки, наведення правдивої аргументації та контраргументації, написання логічних висновків, вмінь адекватного оцінювання та аналізу наукового тексту.

У процесі перевірки академічних видів письма студентів, окрім традиційного виправлення помилок, викладачам варто використовувати також коментар щодо змісту і форми тексту, вибору окремих мовних засобів тощо.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що формування іншомовної компетентності академічного письма є одним із найважливіших завдань іншомовної підготовки сучасних фахівців, здатних до міжкультурної комунікації та іншомовного дискурсу в академічному та науковому середовищах. У дослідженні академічне письмо визначено як процес творчої, продуктивної мовленнєвої діяльності, результатом якої є створення наукового тексту. Широкі можливості для формування іншомовної компетентності академічного письма студентів дає гнучке цифрове освітнє середовище – цілісне сполучення інформаційно-комунікаційних засобів, сервісів, ресурсів і мереж, що забезпечують ефективну навчальну взаємодію іноземною мовою між учасниками освітнього процесу. Використання дидактичних можливостей інформаційного середовища виправдане тим, що вони створюють сприятливі передумови для формування вмінь студентів, що дають змогу визначити стильові та жанрові особливості наукового тексту, усвідомлювати механізм створення наукового есе, синтезувати власний текст, структурувати його відповідно до організації змісту в межах речень та абзаців, критично оцінювати та вибирати вірогідну інформацію в інформаційному середовищі, працювати з аутентичними джерелами, обґрунтовувати власну думку та робити логічні висновки.

Проведене дослідження не вичерпує розв'язання усього спектра проблем, пов'язаного з формуванням іншомовної компетентності академічного письма в умовах цифрового освітнього середовища. Подальшої розробки потребує навчально-методичне забезпечення з іншомовного академічного письма в закладах вищої освіти.

Література:

1. Андрійко І.Ф. Навчання німецькомовного творчого письма студентів мовних спеціальностей. *Іноземні мови*. 2011. № 4(68). С. 26–29.
2. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка. 236 с.
3. Васильєва Е.В. Навчання студентів мовних спеціальностей написання наукового проблемно-тематичного повідомлення англійською мовою : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2005. 24 с.
4. Жук Ю.О. Особистісний простір учня в комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. <https://doi.org/10.33407/itlt.v29i3.693>

5. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
6. Панченко І.М., Малиновська І.В. Академічне письмо як необхідна складова підготовки докторів філософії з англійської мови фахового спрямування: лінгводидактичний аспект. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2017. С. 147–153.
7. Johns A.M. Genre and ESL/EFL instruction. In *Exploring the Dynamics of Second Language Writing*. Kroll, B. (Ed.) Cambridge: Cambridge University Press, 2003. P. 195–218.
8. Murray R., Moore S. *The Handbook of Academic Writing: A Fresh Approach*. Open University Press. 2006. 231 p.
9. Samara E. Insights into teacher change towards the new writing instruction paradigm H. Trappes-Lomax and I. McGrath. (Ed.). *Theory in Language teacher education*. 2002. P. 167–168.

Osova O. Forming students' foreign language competency in academic writing in the conditions of digital learning environment

Summary. The article justifies the need for the formation of foreign language competency in academic writing of students – future specialists in the field of foreign languages, which will ensure their active participation in foreign language academic and scientific discourses. The author identifies a number of factors that determine the relevance of the problem under study.

Having analysed the literature on the research topic we identified a number of features characteristic for written scientific communication (distinct unification of lexical units, standardization of spelling, grammar and punctuation, compliance with structuring rules, availability of markers, modality expressions, clear argumentation, focus on the recipient of the text, taking into account social roles of the author and the reader, specific intertextuality, observance

of the generally accepted norms and rules for citations and references, etc.). Taking into account the specific features of written scientific communication, we revealed the essential characteristics of academic writing as a process of creative, productive speech activity, the result of which is the creation of a scientific text.

The analysis of domestic and foreign works in the field of linguodidactics and methods of teaching foreign languages allowed us to single out and describe the main approaches to teaching academic writing (procedural and productive). The didactic possibilities of the digital learning environment for the formation of students' foreign language competency in academic writing were revealed. On the grounds of the mechanism of scientific activity and stages of work with a scientific text, the groups of students' general and specific skills on creating their own scientific narratives were determined. We theoretically substantiated and developed a set of activities with the use of digital services aimed at understanding the features of academic writing and scientific style, specific skills of writing scientific essays in the information environment (search for information sources on the research topic, their critical analysis and selection; skills on writing the structural parts of the essay, clear presentation of their own opinion, credible argumentation and counterargumentation, drawing logical conclusions; skills of adequate evaluation and analysis of scientific texts).

The conducted research does not cover the whole range of issues related to the formation of foreign language competency in academic writing in the digital learning environment. Further studies can be devoted to the development of educational and methodological support for foreign language academic writing in higher education institutions.

Key words: foreign language competency, academic writing, digital learning environment, a student, a set of activities.